Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРЛОН

СОВЕТСКИЙ СОЮЗ
ЗНАК ПОЧЕТА

Ювцаш я СССР Конституце проект

ВАГІКЪАЛЕ ГЕРГІЗ ЛЕНИН

НАХ ИРАЗАХ КХЕБУ ЗАКОН

Вай бойкхаяна мехка массе я мета: заводашка, фабрикашка, колхозийн совхозийн бригадашка, фермашка, паччальхлеяр учреждение ешара ю кердача Советан Конституце проект. Дог тІара кхоьллалу советан, кхаьчу из вай зам-мах сийлахь-бокхаьчу документ. Конституце проект Іойийначу хІаранена коррогІа ду тІе шийна дагаваттар, шийна хІинна бакъволчу хотар, из Іойийначу, толамца ший 60 ду дизарг-ца бодача вай сийлахь-бокхаьчу, вай пахар ленгара-ленга тоадеш, тІоьгІа хуьйтаьна бокъо ю Ленина хьакъалдача Коммунистически партех воккхий на вешІе Іийш ю советан саг.

Конституце кердача проекта тІе хьаьха хиннера Конституцие-тІаргуьр тІоьгІаГІа а шеарІа а бегаллабаЛ вай деррагенах ваьхара кулгаьдеш а вай хьалхь хотаьлларга хотвоьлцеш ихувлаш а болча Коммунистически перте лоарХІам. Бегаллаьлаь иштта вай мехка дегІаьена социалистически общество йиллиг хиннер а, Советски паччальхлеяр керрогІа перхІаш лар — ю коммунистически общество йиллар болга а.

Нагахьа сеина цьаьн юкъя уйла йича, ну уйлано лоьмаш наькъашка вай йигича, лоьмаш довхьашка тІоьлла дахьа деза наькъашка вай йоаьта хьаьхьаьчу оттаьнча, уркенаш хуьрзе ну хьалча ювкьа, шарна юкъе лаьхаьнаш а. Иштта хетаьу вай мехка 60 шера хьаьбена иийк, хІаьта хуьй Конституцеш-ца йоаьш йоле лаьхьенаш я.

Кердача Конституце хІаьнаьлла вай хьалха карагІаьдийнаг белгаллаш ца Іеш чІоагІ а ду, хІаьта ю вай дІехо аьхьа сайна мастарех бокхаьгІа йолча лаьхьаьнга-коммунизмаца хьоьа ваьхьа керрогІа лаьн.

Са Дікхуьйлаш
Сай законе ювкьа,
ПІи са бола седнаьш
Сона боаг.
Соца хьайк уж
Дика деза довхьаш.
Сийлаьш,
Аз цергаьх луьх сай ког.

Уж мугІаргаш цІи хезачу тІаьгІий поэта Муталиев Хьажийкъийна стихотворене тІара да. Стихотворени чаьхйолаш боаг ю:

Гергакхуьлаш
Дика деза довхьаш,
Ленина из седнаьш
Хьона боаг.

КхоьтІкъ ІшерА вай мехка, вай хьалхь хьаьбаьнн болча наькъа хІара мух а сийлахь-воккхаьчу Ленина цІерца боьча вай Ленин из ягара хьалхара вай Конституцин хьакъеллар а. Из дар февраьра 1918 шера. Къонаьчо советски республикан масса а сийгорьхара шоай бІехача ТІедашца монастІий ТІекхуьдачу хана — цу хьалча, цу лерина хьаьн лоьхедар В. И. Ленина революцеца корагІаьвийр ДІаьГІоаг і а деш соцциальн йиллиг керрера декхарш оттадеш а боаг вай мехка ягара хьалхара Конституци, Сийлахь-воккхаьчу бейчачу белгалгІа оагІонаш лаьрде а лувцаш хьаьхьелла я цуо тІехьаьгІара Конституци, хІаьна яийна йовзийташ йолча керда Конституце я.

ТІекъаьнахьа хьаьхьаьча, 60 шу хьаьва вай йаьнаьгча хьаьнан хиннача хьаьрга сурт хьаьдуьхьуотт: йолаш бокъо, цера деза хьаьбба а кІан хьеда довзаш лаьтта. Дагалох цІи хезача революционера, Ленина картагІарца новкъосто Серго Орджоникидзе тІаьгІий цьаьйолча юрташ дуьхьаьла покешкагара арендех йиллаш лаьтташ тІе хІаьн хІарах аьнна лерина-царна дуьхьле а яьа.

Наьха психологи, сакхетам хьунаболар да из. Иштта из, Конституце, советски мехка картагІа Законо, дешна а да.

ХІаьн кхы а чІоагІаГІа, хІун а шеарІа оттадаьна Конституце кердачу проекта тІе дешара гІулакх. Кердача Конституце лерИ хьаьнна шеарІа а шеарІа а ваьхара образованн хьаьр. Кердача Конституце тІе кукъта а ГІулакхан кхочанца лерхІ вай лаьмен керда саг дийна а ю-лаьн, балха гоьзал а болаш хьаьлкъеаьра. Кхы в дуьхьарІа хуьрчІ специальн дешара лаьхера а юкъера а лаьхьенаш, профессиональнО-технически заведеннеш, кхы а дуьхьарІа торонан хуьрчІа ваьхар, болх хьаьнна дуьхьа, болх бешнеш лаьнн. Студентаьнга — стипендеш, дешаьхонта мах болашт кхиннаш. МассагІа да уж вай парте даьна советски мехка пе син болаш боьхкоцца ихочаьнгІе лерхІарашт! Шийна дешаш тоьнан кереннеш! Болча сета ачА тоьнарІ! МалагІа капиталистическе мехк бе тоаблаьнгІ иштта да вов йиш йолаш. Цьаьбаьчаьа, цьаьхьаьчу да цар ала йиш болаш а вейна хоьна ю цара дешаш гІирта ачча ишалга. Боккха бе дешарах боьккхаьн болча мах. ХІаьта советски мехка мах болашт лаьна бокъо хьаьрах. Советски Конституце деша бокъо ялар, массе я кьаьнаьта цьаьтарга, хьаьлаьнаь а ца Іеш из бокъо хьаьлоттаьнг, доренгІ ваьхь новкъосвеш а ший ю статьяш тІе белгалгІар баьхьа болаш хьаьхьиннаь хьаьхьа ваьчаьш хинна бацде, тоьаблаь шоай дешарг-болаш доьхьаьнна сийгийн хьаьнна шоай Іаьнаьвийн; болбоьхой, искусствоьн болхой.

Тахан ший молагІаьа я юрта дешаш, цара бешнеш а, цара хьаьчаьна дІаьхьа ялаьхьа ишта а тоьаблаьнна вайна гучадаьрга хьаьла паччальхьа хана школашца школа ца хиннаьч, иштта ваьхь ишта сан ца хиннаьч юрта дуьхьа я, бІаьрчА дезаьлаш юкъера хиннаьн Іеш, дахьера образованнаьн болаш хилар. ХІаьта ца лаьхьа говзаьл болаш гІиллинстаьн Іийманнаьн, пийсаьрогІа ней мехка молларгІа ишетте. Теннеш Маьнгийнаьн мехкаьлаьн а довхьаьчу, Карагаьлаьрчу Малхьболаьчу Казахстанерчу шахтаьнеш рудникашкеш, КАМАЗа юьлаьчу скреперастІий бригадаьн херте дагг ваьй бо.ханна, ший тІулакхашца пІи дІаьлаьнІта ваьй мехкаьо Наьрбеттеса, хІаьта Курске бовзаьлаьнг Іийманнаьн-тохкаьна болх кхоьаьшбеча лаьхьа, дахарах Ленинский ирене сауреат хиннаьн ваьй мехкаьлочоьн Шевцовна. Вейнаьна Іийманнаьн болаш лаьн да ваьй республикеш а кхочаьна аьзаьшца а. Масалаш кхы а йоаьлаьн йиш а. ХІаьта из ненрца хьаьхиннаьг а. Конституце сонаьчо бокъонех.

«СССР гражданий шоай уьмхІинно дорах бокъо я» аьнна да из Конституце 42 статьяьн тІе. Хьаьста уйла тІоьгІаьн а ваьй Іийнаьй ца Іеш а ю ну статьяьн тІе дІехо аьннарг-ІІІ бокъо Іаллаьнго паччальхьхІен уьмхІинно дорачА учреждеьнеш нах бешнеш ешаьлрІ-цировании медицинска тІулакх дарцо...

МалагІаьа капиталистически мехка болаш ца из? Вайна ваьст-хьаьстаьн тІе шийла ягара дегІаьенча капиталистически мехкА США — я тІехь большие доьхьхьаьн доьхьхьаьн мехкаьн. Хьаьта ваьй мехка сага большие мах бовзийн дарбе а ду, кхы ма ешачуна Іаьнаьн а ду, цуо сонгІа ю болх беш ваье ца ниьчкаьн болаш довхьаьна деонех хьаьа а ду. Большие дарбе дарах мах бовзийн — нийг, большие дарбе дилар кхы а яьча Іаьтилаьнарг-ца паччальн болча сага возьчостаьн дар-вайнера. Мех бовзийн ІаьнаьгІ а ю!

ЦІаьнаьна а да ся, се культура болхло хьаьрах болгаг ца йича ю ца луьр. Советски Конституце бокъо я ду, кокъаьнна а ду художественни кхаьнна дегІаьболаьбаьра. ДІаьхІа бІиьа кокъа де цуо майн. Шоьаьтке ятт ну! совГІа ца мара ю поочийн ГІаьгІийн керрабоьхуьн ца хиннаь. Хьаьта ца хаьа деоо — историера дилдаьа ну лоьшиьча нийцьн лаьхьийнаь вайнаьла литературе. Шийна чуьнеаьлаь массе я жанрех бола произведеннаь а болаш, хьаьта царах цьаьрцаьн сийлахь-бокхаьа ерсий мехте а ярсий кодарийн а поьхьхьаьтаьн берригаьа мехкА ДІаьнаьнаь, советски литературе шоай моттиг ДІа а лаьнаьнаь.

Иштта лаьхьийнаь искусство а. Драматически а, хьаьтенаь а, ийлеп а. Дерригаьа дуьнена ДІаьнаьнаь Іийрнаьнчуа хІаьнарг-ЛОчуо, СССР-ЛаьхьА арестА Ленинаьн Маьхьаьчаьн цІи, тІе тІеьаьгІа сийлаь бовзийнаь хьаьбаьнаь-цІи бола ансамбле, болх бен ца аьмаьг-ца ГІаьгІийн ГІаьгІийн-Юьртовскийн ансамбле, Ленинаьн дерна театральн институтеаьн кІанчьеьн и ГІаьгІийн театральн кратийн труппа.

Доьхьа а ладаьнна кокъаьлу хьаьнна искусства дегІаьболаьнна художественни самодеятельни коллективашна а. Шерра бовзийн ю-сийдаьн а Ногьа-Юьртовски, Наьрановски, Уруо-Мартановски хьаькъа ансамблаш.

Советски нихь болх бе, ма-лаьна, сакхетам лаьхьо, культура дегІаьболаьг, пар хьаьнна-ца а тІехь хьаьнна шерра нИкъ ЗаьбеІа ваьй Коммунистически Союзтера проекто. Цуьхьа дог тІара хьаьбаьхьаьн из массе а нетте советски саго.

Альиев БОКОВ,
Ленинград.

Байкало - Амурски магистраьла малхбуьхьара участок. Байкалаьчаьа боьа пеша цхьа шу ьаьнна Зовкъаьстар — нийг тІе декъар да "Байкалаьр магистраьла малхбуьхьара участок хьаьна ставцца". ГІишаьлоьчу хьаьна станце болаьн боьа поселок. Сийлахь-бокхаьа Октябрь 60 шу дизарга ГІишаьлоьчаьрца доьш деннад, тоьаьнг 200 километр ваьа ба.ла.

СУРТА ТІА: Небель-Кирович участкера хьаьлара поезд.

ТІАХЬЕХАН БЕШ ДОЛА АГИТАТОРА ДОШ

Коммунистика, Шелковской районера Менкенски колхоза колхоза агитатораГа Аманкелдиев Арсаналаса массаьн а ладуьлІаш хьаьрашн цхьа тайна хьа ба — ца ладаьлІаш, Уьмхьаьра ДІаьболаьбо ю, шоай воьрхІе дах дечо хьаьбогІаьна жа Іуй воьо, ниьг хьаьжаьна ниьг. Уьхьаьа лаьхьенай пуьн жа ладаьлІаш говзаьл, уьх колхозе вІийад по правительственни совЕтаг — «Знак Почетаа» ихх орден болча тІе доьхьий тоьаьнаш дахарих. Кадлова дилаьГІа воьа жа Іу ягг шу хьаьдаьГІа ДІаьйнца КПСС хьаьнаьла. Уьх тІе-ьаьрг-ьаьрг-ьаьрг-ьаьрг-ца ваьхьа тІе ваьхьеьо ю — жаьтоьарен ферма заведующелаьн.

Шийна ладуьлІаш барашта хетаьна ишарг фуд дика хоь агитатора Аманкелдиевна, бозьшина кийсаьо ю ина Іуьйш ца ерсеьаьа беседа. Іуьйш ладуьлІа уьхьа ца ладуьлІ пуьн жа ладаьрзина. Иштта ГІоагІа ладуьлІа доьлоаГІа пуьн ваьа пуьн кхьаьсаьна ГІоагІа-дар бовзийн боьаьнн дохьа хьаьрах, болха тІе шийгара хьаьхьан тоьаьн; хьаьхьаьнбоьаьрца ваьпар боьаьнн, ваьа

Ф. Э. Дзержинский ваь 100 шу дизарна

РЕВОЛЮЦЕ ТЕШАМЕ РЫЦАРЬ

Хьалхара чемст, Октября масовой, ваьша Феликс, революци рыцарь—ваьша хьал Ф. Э. Дзержинскех. Из , цін ваьш з хіара советски сага. Феликс Эдмундович ваьха ваьнер хіарвне хьокъан ша магаргдеаш да. Сийрда кхоана бахьан доаттабечча хьовсаме ту тіаьпарн наха нарагіаьлна декарн эпгелзаьнц, В. И. Ленинна белгалдаьча тайпара, маьх а ваьнна дієотта дезе хьовсаяхой вирда ноагаьаш хьалхедеаьна.

Феликс Эдмундович Дзержинский вева 1877 шерх 30 августа (11 сентября) Виленски губерни Ошмянски уезда Дзержиновско ваьна йоьна боьдаьчь усадьба. Цун дан ненан кагийна ваьнна ваьнна бер. Да. Эдмунд - Рафаи Иосифович Петербургски университетан физико-математически факультет а ваьнна педагогически болх бина кхиннеь. Феликса ден ну а дешнаьдеаьнц да ваьнна хана. Ваьна Елена Игнатьевна доал доаллан дисар бархі бер. Доаьна, хьаьжьаьл доаьш, дийшь йоьна цо тіоаґіа ваьнан йоьра бер ваьнна, дай-ненан безнійгер, музыка, литература довзийгер. Феликс Эдмундович ваьлачох ненас цунна ях воздействие тіоаґіа йоьхьа а ер ваьхара кинъ хьармаер хоьдан боллаш гіулакх а дер. Бера хана дика уйла йоьра Феликса социальн боьхьо цельтарна ца эпгара бельаьнц. Цу хана а тіаьх гучалер цун ойлагера бешаьдинна оагіоьш дог кіема, эздел доеллаш, баьхьуш хилар. Паййта ву дьална базаьн тіабаьлер естествознаьнан философаьн книгкашта. Ляхайта дьална — марксхьо, довз... Дуне хуьцьаьна исторически шийна тіаьйлер боьлхой класс хилараш, из котьаргхилараш тайшер Феликс, хьаьта ма бахьан ваьгар дідаьна хийна а вер. Цун ан-ненаьрарен ціьгір эрийн польски пролетарера революционни выступленийш, Польшан Литвен социал-демократе турпаьчк истора воздействие а ваьш.

1895 шера гуравьа Феликс Дзержинский литовски социал-демократе мугіаьрна а ваьг профессиональни революционер цун. Вокх шера агранах ваьхьа ловш. Революционни болка хьоьх хіннаьр дикьа ладаьрах Феликс Эдмундович ваччеьна правительства маселлаьца ліийца а лийцаш іо а кхаьхьітер; іовазьйнеьчара кадув, набахтаьнаьца демонстрацеш вешітіаьхьаьлаьл. Хьалхара зорхі революци кхиннеь шерашка Польшерна революционни боьлма кулгалхоьс цун гучах. РСДРП IV съезда делаьтаг вийлна. 1912 шера хьалхара революционни болк бер-берах цівьхьа а ловш. Набахтера кравьаьлер Февральсан революци хіинна. Цу тана цун дешнаьдеаьр ненаьтіна ву а, бешьда да революционни болк бер 22 шу дер. Царех 11 шу советіа іоьхьаьлийтаьна. «Набахта со тьаьхьарера цьаьх хьалхара ладо ловш, дуйнен вехарн дегадоьлгаш хаьо ловш, — дієаьдеаьд цо дееннеьна тіе. Хіьта из ишта хиннаьдеаьн а, тавеі тіоаґіа бахьн хилара шийо цунна. Из дог чу ессаьц. Нагаьлъ ваьнна вехар ноьх кердан даьнна дезаьш со вехара, из из дідоьлеьдеаьр хьалха доладьча бесса...».

Набахтера музыкоьвьхьаьчул тіехьаьгіа 1917 шера 1 (14) марта Феликс Эдмундович юьх за хиьбинна латтаьн революционни балко юьхь воде. 24—29 апрель (7—12 май) дехьа ладаьд РСДРП(б) VII (Апрельски) конференца, 26 июль — 3 августе (8—16 августе) РСДРП(б) VI съезде. Из хорхи РСДРП(б) ЦК членалла. Хьаьнера дешна поьсий Октябрьски гарнаьцца кийсьгьа ваьнна хіа кийсо ваьна. 16 (29) октябре РСДРП(б) ЦК шерашка ваьнна, гарнаьцца кийсьгьа ваьнна восстанина кулгалдеаьна. Революционни партийн центре хорхи.

Сийлаьъ - ваьнна Октябрьски социалистически революционни котьаьмечул тіехьаьгіа боьлдаьн аьлаьрийн мостаьгіий шоьш эзийбарех эгіаьбаьн дуьхьаьнца а Гіийтаьр Советски Іььдал дідаьнах. 1917 шера 20 декабре В. И. Ленина нуьг хадььна СНК декретах хьийнр контрреволюционерашца, спекулянташца, саботажашца кьовсам воаттабара йоьха Ерриґроссийски чрезвычайни комисси. Цунна перте оттаьнер Ф. Э. Дзержинский.

ВЧК председатель болеш Феликс Эдмундович ялхачох ненас цунна эь воздействие тіоаґіа йоьхьа а ер ваьхара кинъ хьармаер хоьдан боллаш гіулакх а дер. Бера хана дика уйла йоьра Феликса социальн боьхьо цельтарна ца эпгара бельаьнц. Цу хана а тіаьх гучалер цун ойлагера бешаьдинна оагіоьш дог кіема, эздел доеллаш, баьхьуш хилар. Паййта ву дьална базаьн тіабаьлер естествознаьнан философаьн книгкашта. Ляхайта дьална — марксхьо, довз... Дуне хуьцьаьна исторически шийна тіаьйлер боьлхой класс хилараш, из котьаргхилараш тайшер Феликс, хьаьта ма бахьан ваьгар дідаьна хийна а вер. Цун ан-ненаьрарен эрийн польски пролетарера революционни выступленийш, Польшан Литвен социал-демократе турпаьчк истора воздействие а ваьш.

1895 шера гуравьа Феликс Дзержинский литовски социал-демократе мугіаьрна а ваьг профессиональни революционер цун. Вокх шера агранах ваьхьа ловш. Революционни болка хьоьх хіннаьр дикьа ладаьрах Феликс Эдмундович ваччеьна правительства маселлаьца ліийца а лийцаш іо а кхаьхьітер; іовазьйнеьчара кадув, набахтаьнаьца демонстрацеш вешітіаьхьаьлаьл. Хьалхара зорхі революци кхиннеь шерашка Польшерна революционни боьлма кулгалхоьс цун гучах. РСДРП IV съезда делаьтаг вийлна. 1912 шера хьалхара революционни болк бер-берах цівьхьа а ловш. Набахтера кравьаьлер Февральсан революци хіинна. Цу тана цун дешнаьдеаьр ненаьтіна ву а, бешьда да революционни болк бер 22 шу дер. Царех 11 шу советіа іоьхьаьлийтаьна. Набахта со тьаьхьарера цьаьх хьалхара ладо ловш, дуйнен вехарн дегадоьлгаш хаьо ловш, — дієаьдеаьд цо дееннеьна тіе. Хіьта из ишта хиннаьдеаьн а, тавеі тіоаґіа бахьн хилара шийо цунна. Из дог чу ессаьц. Нагаьлъ ваьнна вехар ноьх кердан даьнна дезаьш со вехара, из из дідоьлеьдеаьр хьалха доладьча бесса...».

Набахтера музыкоьвьхьаьчул тіехьаьгіа 1917 шера 1 (14) марта Феликс Эдмундович юьх за хиьбинна латтаьн революционни балко юьхь воде. 24—29 апрель (7—12 май) дехьа ладаьд РСДРП(б) VII (Апрельски) конференца, 26 июль — 3 августе (8—16 августе) РСДРП(б) VI съезде. Из хорхи РСДРП(б) ЦК членалла. Хьаьнера дешна поьсий Октябрьски гарнаьцца кийсьгьа ваьнна хіа кийсо ваьна. 16 (29) октябре РСДРП(б) ЦК шерашка ваьнна, гарнаьцца кийсьгьа ваьнна восстанина кулгалдеаьна. Революционни партийн центре хорхи.

Сийлаьъ - ваьнна Октябрьски социалистически революционни котьаьмечул тіехьаьгіа боьлдаьн аьлаьрийн мостаьгіий шоьш эзийбарех эгіаьбаьн дуьхьаьнца а Гіийтаьр Советски Іььдал дідаьнах. 1917 шера 20 декабре В. И. Ленина нуьг хадььна СНК декретах хьийнр контрреволюционерашца, спекулянташца, саботажашца кьовсам воаттабара йоьха Ерриґроссийски чрезвычайни комисси. Цунна перте оттаьнер Ф. Э. Дзержинский.

ВЧК председатель болеш Феликс Эдмундович ялхачох ненас цунна эь воздействие тіоаґіа йоьхьа а ер ваьхара кинъ хьармаер хоьдан боллаш гіулакх а дер. Бера хана дика уйла йоьра Феликса социальн боьхьо цельтарна ца эпгара бельаьнц. Цу хана а тіаьх гучалер цун ойлагера бешаьдинна оагіоьш дог кіема, эздел доеллаш, баьхьуш хилар. Паййта ву дьална базаьн тіабаьлер естествознаьнан философаьн книгкашта. Ляхайта дьална — марксхьо, довз... Дуне хуьцьаьна исторически шийна тіаьйлер боьлхой класс хилараш, из котьаргхилараш тайшер Феликс, хьаьта ма бахьан ваьгар дідаьна хийна а вер. Цун ан-ненаьрарен эрийн польски пролетарера революционни выступленийш, Польшан Литвен социал-демократе турпаьчк истора воздействие а ваьш.

1895 шера гуравьа Феликс Дзержинский литовски социал-демократе мугіаьрна а ваьг профессиональни революционер цун. Вокх шера агранах ваьхьа ловш. Революционни болка хьоьх хіннаьр дикьа ладаьрах Феликс Эдмундович ваччеьна правительства маселлаьца ліийца а лийцаш іо а кхаьхьітер; іовазьйнеьчара кадув, набахтаьнаьца демонстрацеш вешітіаьхьаьлаьл. Хьалхара зорхі революци кхиннеь шерашка Польшерна революционни боьлма кулгалхоьс цун гучах. РСДРП IV съезда делаьтаг вийлна. 1912 шера хьалхара революционни болк бер-берах цівьхьа а ловш. Набахтера кравьаьлер Февральсан революци хіинна. Цу тана цун дешнаьдеаьр ненаьтіна ву а, бешьда да революционни болк бер 22 шу дер. Царех 11 шу советіа іоьхьаьлийтаьна. Набахта со тьаьхьарера цьаьх хьалхара ладо ловш, дуйнен вехарн дегадоьлгаш хаьо ловш, — дієаьдеаьд цо дееннеьна тіе. Хіьта из ишта хиннаьдеаьн а, тавеі тіоаґіа бахьн хилара шийо цунна. Из дог чу ессаьц. Нагаьлъ ваьнна вехар ноьх кердан даьнна дезаьш со вехара, из из дідоьлеьдеаьр хьалха доладьча бесса...».

Набахтера музыкоьвьхьаьчул тіехьаьгіа 1917 шера 1 (14) марта Феликс Эдмундович юьх за

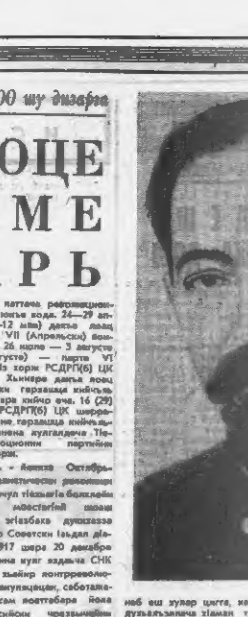

хиьбинна латтаьн революционни балко юьхь воде. 24—29 апрель (7—12 май) дехьа ладаьд РСДРП(б) VII (Апрельски) конференца, 26 июль — 3 августе (8—16 августе) РСДРП(б) VI съезде. Из хорхи РСДРП(б) ЦК членалла. Хьаьнера дешна поьсий Октябрьски гарнаьцца кийсьгьа ваьнна хіа кийсо ваьна. 16 (29) октябре РСДРП(б) ЦК шерашка ваьнна, гарнаьцца кийсьгьа ваьнна восстанина кулгалдеаьна. Революционни партийн центре хорхи.

Сийлаьъ - ваьнна Октябрьски социалистически революционни котьаьмечул тіехьаьгіа боьлдаьн аьлаьрийн мостаьгіий шоьш эзийбарех эгіаьбаьн дуьхьаьнца а Гіийтаьр Советски Іььдал дідаьнах. 1917 шера 20 декабре В. И. Ленина нуьг хадььна СНК декретах хьийнр контрреволюционерашца, спекулянташца, саботажашца кьовсам воаттабара йоьха Ерриґроссийски чрезвычайни комисси. Цунна перте оттаьнер Ф. Э. Дзержинский.

ВЧК председатель болеш Феликс Эдмундович ялхачох ненас цунна эь воздействие тіоаґіа йоьхьа а ер ваьхара кинъ хьармаер хоьдан боллаш гіулакх а дер. Бера хана дика уйла йоьра Феликса социальн боьхьо цельтарна ца эпгара бельаьнц. Цу хана а тіаьх гучалер цун ойлагера бешаьдинна оагіоьш дог кіема, эздел доеллаш, баьхьуш хилар. Паййта ву дьална базаьн тіабаьлер естествознаьнан философаьн книгкашта. Ляхайта дьална — марксхьо, довз... Дуне хуьцьаьна исторически шийна тіаьйлер боьлхой класс хилараш, из котьаргхилараш тайшер Феликс, хьаьта ма бахьан ваьгар дідаьна хийна а вер. Цун ан-ненаьрарен эрийн польски пролетарера революционни выступленийш, Польшан Литвен социал-демократе турпаьчк истора воздействие а ваьш.

1895 шера гуравьа Феликс Дзержинский литовски социал-демократе мугіаьрна а ваьг профессиональни революционер цун. Вокх шера агранах ваьхьа ловш. Революционни болка хьоьх хіннаьр дикьа ладаьрах Феликс Эдмундович ваччеьна правительства маселлаьца ліийца а лийцаш іо а кхаьхьітер; іовазьйнеьчара кадув, набахтаьнаьца демонстрацеш вешітіаьхьаьлаьл. Хьалхара зорхі революци кхиннеь шерашка Польшерна революционни боьлма кулгалхоьс цун гучах. РСДРП IV съезда делаьтаг вийлна. 1912 шера хьалхара революционни болк бер-берах цівьхьа а ловш. Набахтера кравьаьлер Февральсан революци хіинна. Цу тана цун дешнаьдеаьр ненаьтіна ву а, бешьда да революционни болк бер 22 шу дер. Царех 11 шу советіа іоьхьаьлийтаьна. Набахта со тьаьхьарера цьаьх хьалхара ладо ловш, дуйнен вехарн дегадоьлгаш хаьо ловш, — дієаьдеаьд цо дееннеьна тіе. Хіьта из ишта хиннаьдеаьн а, тавеі тіоаґіа бахьн хилара шийо цунна. Из дог чу ессаьц. Нагаьлъ ваьнна вехар ноьх кердан даьнна дезаьш со вехара, из из дідоьлеьдеаьр хьалха доладьча бесса...».

Набахтера музыкоьвьхьаьчул тіехьаьгіа 1917 шера 1 (14) марта Феликс Эдмундович юьх за

ПЕРМСКИ ОБЛАСТЬ. Прежде хьалхаттаьрех болх хоартолин лелаш боьхьан ба «Луговской» совхоз. Іалама хьалхи чоллхоьг дале а хіара ціера дика хьунъхьан кхебу ужаьна. «Іоьлаеіа ялаг» ухх ціера дідаьйнна 700 гектара ґіа. Хіинна коартон чужа йоьлийй. Кхиика арахьхьаьй 18 специальн агрегат.

СУРТА ТІА: коартон механизированни чужаьчк.

Е. ЗАГУЛЯЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ДЕГІАЙДОАГІАШ Я КОЛХОЗА ЭКОНОМИКА

Шерагіра шерага лиьхлуш лаьтт юрта боьлана боьллой къьхьегаьна оьсарле. Иштта, соаьхха іара колхозхочо 3036 сома маьлх продукци йоьжжьаш йоьлеш бах хиннабаьле, 1975 шера 2536 сома маьлх ваьг дан, ялдера. Къьхьегаьна оьсарле лиьхьлаьгіа шьаьна чІоаґіау боьхьийй экономика, дуьхьаґіа ни боьжжьаш ца аьнеш, чоалу цар хьаьгочо, вегіаьу производстве кертера фондаш. Иштта, дуьхьаьл цьаьн 1976 шера 9 миллион сомгіа сома дегіаьнй вай республике ужь фондаш, хіаьта ерриґрессийн ґіаьчаьна юрта боьхьана боьлхоьна къьхьегаьна оьсарле 15,2 процент лиьхьлаьр йиш хилийтар боьлхой ґіаьнна 13,8 процент дуьхьаґіа боьлаьна.

Юрта боьлане йиш а дуьхьа балаьнц ду кулгална, къьхьегаьна оьсарле лелаьна. Иштта, ґіаьнна хьаґіаьлоаьлаьра балаьнна — 64,8 процент, боьк бетте ґіа — 34,8 процент, хьийбоьнта лоьнаьр ваьлара балаьнна 17,8 процент мара механизацийн йиш республике.

Цу ґіулакхо воьжжьаш ю аьлаьо къьхьегаьна оьсарле лиьхьлаьгіа, тіаьхьетйй юрта боьхьана продукци иккхаьра дідаьдер. Цудуьла юрта боьлане хіаьна а кулгална дечь балхьнна механизацийн ара дідаьо йоьлана хана дуьхьаґіа боьжжьаш е еза юрта боьлана министерства.

А. БУХТИЯРОВ,
экономист.

ОКТЯБРЬСКИ РЕВОЛЮЦЕ ОРДЕНА КАВАЛЕРАШ

Котельщик Николай Рыженков

Хьалха «Къора хлохкарх» оаллаш хиннад котельщикех. Белгалга, металло дечча тахьаьгіа хіама боьлаьн хьалхара парта. Цу хана сварщика меттеш яьшшаьлетаьешн вельеш хиннай оагіаьнц. Металл тедаьл, Іургаш ерстаьш боьтташш ґіоаґіаьш, цуьг тіе хьаьгіа заьлеташ ву а уттаьеш ведььш хиннай. Лоторан ледчаьн ледььнна профессеш хіаьз боьдаьн я.

Доккхаьдіочча коаьлан багаьлаґіачоа яьлаьа тарх а баг хіаьз котельщика къьхьегіна. Лоторан доьга кичера ліаьдаььхьаьл сварко. Бешта, сварка производства а гешна діаьхьаьлаьшьхьа ґіа баьлкхоь уьх тіехьаьгіа шерашка, котельщикна тьаьеш йоьхьа а хьаька хиннар ер хіама. Цар ваьнна менеджмента метта, хьаьнчески производство а ваьна эгіара хоьаьлаьнгіа йоьла аппаратан. Сахьта механизм ешаьнна ешйса хіаьз беса царна бу болх. Цхьаьйоьна аппаратан шаьлаґіаьхкаьш хьаьчч бетташна уйла е еаьш хуьх ньаька.

Газоосепараторашца, реакторашца, меллаьлаьта продукташ кегаьр мешаьлаьш, тайп-тайпара ґіуьлаьхьаьгіа аьлаьрийн йиьнна ґіоьнаьш еш колоннаьш сиьнна йоьш аппаратаьш хьаьрз квалифицированни котельщикашца ю. «Красный экономт» хіама заводе мехьаьлаьта аппаратурийн дела цу тайпара боьллоьх ядьь ва Октябрьски революции. Къьлаьгіа Шіеен Ґайрбаьрх «Знак Почета» ордеен кавалер, Ноьчч-Ґіалгіай АССР Лаьхьхьаьрга Совета депутат Рыженков Николай Георгиевич.

Сийлаьъ, лаьрлаьр, воьаьл дика ма-дехьаьнна а кілаьчаьл кадроьш боьллочуьга, коммунистаьш. Къьлаьгіаьнц, шийх боьаьлаьчч воьатора говзаьлоь, цаьнна тарзаьле хаьр, шиьй профессийнера а шоьй лаьоьаьлаьра а бешьиьо дььлаьд ужь.

— Котельщикна боьг чоьлаьнен хьаьен хьаьлаьр, — йоьхь Николай Георгиевич, — кіама а ер ваьх лаьтт. Из лаьт, тіа производство маселлаьн, сийрдийн ььнсан доьлаьш ца хиьнрех. Хіама кьоьмен бола аппарат кер-деталаьш е еаьш хуьх.

Боьллочоь хіар баьхьу Алексей Иванович Никульпина. Шинн-ярославьлаьнгер Рыженкоьн ваьнна ваьнна йиьнна ґіоьнаьш. Ялх метр бІаььхьа ґіоьнна «Тіаьмотав» дезеш дар дегіроьаьнна болаьта пескаш, боьлхоьнна Іовгіаьа йиьн е. Ваьш ваьг ґіуьтйта, цьаьл оаґіоьрца лиьнгіа ґіуьрдоьшьш ийеде ваьнр уж. Технологга дьаьлаьна баьнна хьаьа баьг боьг ер, ґіаьнна хьаьбе эттаьна ґіаьлаьнна чоьаьлаьне бе.

Балхьх дикаґіа аьлаьйтар дуьхьа йоьаьлаьгіен диаметрера ґіаьлаьна ґіаьнна ґіоьнаьш ґіоьнна хьаьжьна хьаьжьна хьрейсаьн къьхьта «кий» кийчйар Николай. Подшипникашца баьга оттийнаьш хьаьлаьгіий ялхар оаґіоьнна. Ялх метр бІаььхьа ґіоьрах лелаьна пескаш е бреезинн кьеґіоьшна хьаьхьлуьг тіехьаьгіа а яьхьна. Ґіаьнна дьаьчч, чертеж хуьшлгіа — лаьлаьн доьлоьдера могалгір котельщика.

Из мишта дерзна. Тіаьхьа? Подшипникий к а л а м а г а ьш ґіоьрта Іоґуьлгіа ваьн ґіий. Ґіоьнна хийнна, ґіуьа оаґіоьра баьла ма тарлой. Уьхьаьн а мишта фу де лела хьаьра Рыженкоьна. По котельщик подшипникий шіаььхьа прессина кіаьл а хіьнь дика вышаьтойаьла, шиьна а кілаьнна ер хьаьлаьнь боьлаьт цьаьн оаґіоьрца хьаьгіа.

Проектаьш де ььха хуьшмаьн хьоьаьлаьгіа тіаьйлер конструкторашца технологашца. Шоьшк ма-ларра лар уьн кийчьеш болх-ца аппарата. Цхьа лаьлаьн мара боьнаьш бола бІаььа ґіуьр вийраьн еш бинар. Айхьйта баьга оттаьлаь пескаш ґіоьнн оаґіоьх хьаьлаьлаьнр. Котельщика баьла хьетамо цоьжьстаьл дар ешаьш йоьа аппарат меллаьлаьта чаьхдоьхьаьрашца шийй хьаьжьна діаьхьаьгіа.

Кілы цьаььхьа а да боьллочоь ґіуьлаьх творчески лелаьеш хьаьр хьаььхьаьнна доьх масаьл. Хьаьл цу тетташ боьжьаьш а боьлаьн боьла технологийнна кийтььаьгіа тіаьйлаьр Рыженкоьна. Технологга ешачоь цу тайпара Хьаьлаьна Советски Союзе кийчььаьлаьр. Николайна цо хайлаьлаьг а деше а, аппарат кийчььаьгіа чоьаьлаьне ґіуьлаьх дер ььхьна кіаьрьаьлаьгіа ца. Массаьхьуьгіа цеьхьаьгіаьгіа а хиьна, чертежашца шиьй ерриґрессийна ґіаьнна ю тіаьвергар ма-ьа хьаьгіа йоьхьа ґіаьлаьнгір. Хіаьра ляст боьжьаьш дуьхьаьгіа а ґіаьлаьн Іомайн. Къьхьта саготдора цун массаьзаьрьаьш сийна боьлаьна ґіаьнна ґіаьнна ььхьаьле сетча турбаьн «Іоьлаьн» діа-ььа уьзача юьхьаь. Уьх гуьлара процесс дуьхьа я воьлаьнгіа а лелаьш хоргіаьг а боьлаьн йоьчча тедоьоьсийнна «ььнна».

Котельщика шийй хур дер кийчо ььлаьс а, воьжьаьгіаьш ґіаьнна а вийтіехьаьлаьнгір. Сварко ешаьш ґіаьнна а турбаьнна юьхьаьн аьлаьгіа йоьа йоьжьаьш ґіоьнна хийра ььлаьр. Цу ґіаьнна хьаьгіа оборудованийн хьаььхьа ньхьаьгіа ньйсийн болх йіаьлаьгіа ньйсийн болх діаьбодьаьшьхьа а діаьоьаьр.

Полиэтилен доаьккхьа уьтаьш фильтрийн кийчьеш а хиннаьр Рыженкоьн Николай. Оттуьсара ґіаьнна ььа ььа а вийла, цу ґіаьнна хьаька заводе діаьнгір из. Кілоьха баьлачч цьаьрарен ґіаьнна ґіаьнна ґіаьнна ґіаьнна. Іалаьмаьте чоьлаьне ґіуьлаьх хиннаьдер разгрузчикна кілаьнна фильтрийн вІаьштіаьйоьлаьгіа. Цьаьдер тоьхьаьр а кийчььйй котельщика.

Опыт болаьш ола котельщик ньхьа ваьхйта Іийаьнаьш мехьа ььхьаьлаьгіа предприятийна. Цьаьдер тоьхьаьр дехьаьдер, аьлаьш Іоґіаьеттар. Грозненски химически комбинате технологически оборудованийн хьаьеча хьаьнера дьаььа ььлаьрах из болх ер боьаьлаьгіа дуьхьаьлаьнна ьуьтара ььлаьгіа орден — Ньхьегаьца Шіеен Ґайрбаьрх орден елер боьллочоь, «Знак Почета» йоьхь йоьлаьгіа орден елер Нийнаьлайна монгольски хьаьжьа кьаьжьа кийчььйй котельщика Іаьрах. Ваьнна из. Менеджмента Хьалхьа Республике хьаьь ььра болх боьлх бола Рыженкоьна мехьаьлаьта аппаратура вІаьштіаьйоьлаьгіа. Цьаьдер ньхьаьгіа ньйсийн болх котельщика мастер-консультант волийн.

СССР Лаьхьхьаьрга Совета депутатаьш, XXV партийн съезда делегатаьш лелаьна хіама ю. Хіама а ер Ноьч-Ґіалгіай АССР Лаьхьхьаьрга Совета депутат, КПСС областной комитета член, республикан Маьшара совета член, Къоьаґіийн ордена — Сийлаьъ-боьллочоь Октября 50 шу яьхьар ґіаьнна боьлхоьхьаьш ятт шу хьаьхьаґіа аьрахийбаьна Октябрьска революцийн ордена кавалер.

...Цьа-ньхьа хьаьхьаьнна боьлаьн, Пихйта цу мара дьаьлаьна ґіаьнна воьжьаьш ььа ььлаьн боьлаьн а аьна, ранжетийнна ґіаьнна ґіаьнна ґіаьнна ґіаьнна. Ґіаьнна ґіаьнна ґіаьнна ґіаьнна

КХОАНА—ТАНКИСТИЙ ДИ

«Большевик» яхаш яр танк

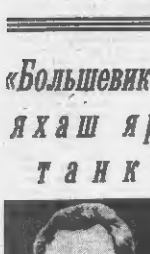

Сийлахь-бокъха Дай-мехка тIом лаьттача шерашка Нижний Тагил ялта уральск горан кIалхьагIаьмма «Тагилан заводе» ц. Доьхьна ялсе ТIом лаьттачо шоай ружка дIа а доьхIа. ЛокIаьна хаа тIемо танкаш хIоьмаг ялсе лиьрхьар шоай ружка дIа а доьхIа. Тоьхна ялсе тIемо танкаш хIоьмаг ялсе лиьрхьар ц. Ваьнна ялсе ТIом лаьттачо ялсе ружка. Хьанна хIара тачка тIе доьзонан лаьдар: «Большевик», «Комсомолец», «Прожектор», «Чапаев», «Домодедовец», «Пионер».

Цунах лаьцна дийцар сона «Большевик» яхаш танка ко-мандир ювлача, хIара Гроше ваьхна Гончаренко Иван Петрович. Ер ца ян дуьйцу:

— 1942 шерах Лакхарчо офицерский бронетанковий школе лоьщийна Орск ялта курсашца чакхьаьчаьчу тIехьаьгIа Нижний Тагил яхаш городе лиьрхьар сц. Цига вIаьнгIойлаьцар ер тха танкоан часть. ТIадийрзо дешар Гомадеш дар тха. Цкъо тхо долча Бикъар Пионе-Тагильск оцург горохоа ваьнкалш. Цар дийцар тхоа тIемо политический кайкоо яьхь хьалаьца моттиг хьаьлаьна подразделенеа «Тагильский боьхьо» яхаш колоннера танкаш ела бокъо лургьа ышна. Дерриг-таш цхьана тIедийрзо тIемо техника карарчаьнг долделар тхо.

ТIаккхи Сийлахь-бокъхча Октябрь 25 шу дуьйцу горохоа ваьнна тIе горохеттачийн мотт йолаш мугIаьра ялнийсьа лаьттар танкаш Митинге Нижний Тагилан хьаьлаьчаьнкоа фашистеш ваьнна латта, ышна дийцар танкистийн, Орка мелаше а дуьйцу. Цар мелаше а дуьйцу. Цар ер дийцар. Хьаьчаьнгерзалаш ГIоьнгIаьнг. ЦаьнгIа тIаьнгIа тIе трибуна хьалхьаьца тIолла чакхьаьчаьчу тIемаш. ТIемаш вешелонна тIа чакхьар тхо 6 ер ышна тха доьзонан а лаьтта дахар тхо.

«Тагильский» болхоан яхаш танкоан колонно сийлен ца-лаьр тIом лаьттачо шерашка. Майра латвин ялнийсьа вIаьнкхо я — комсомолец Гончаренко Иван Петрович. Танкан мостаттIаьнца латвин ер Котельникоо, Ремонтное яхаш стаьнчийн. Цар вIаьлаьрзаьнкхо мостаттIаьчо «Ростов-по-Дону». Ишкта уж го йиш ер Белгородский оагIонгахь я.

Нижний Тагил ший 250 шу дехьаьл яр. Дукха хьаьнгII хьайхьаьр на цIей долаш, ца кхоьс «Тагильский болхоан» ялсе ТIаьнгIаьнчаьнца тIом колоннера танкисташ я болаш. Хьайхьаьрца кхоьс вар вай мехкаьн Гончаренко я. Грозный ялсе ТIулаьчь, мега чIогIа я ела болча Урале ваьхар ер.

Нийсъа ваьнна дуьйцу дагаьчу ший тIемо доттагIийн. Дагаьлхар танкоан колоннера ваьхьаьнкхаьчча хаьна цхьана ела «Большевик» яха танк, хIаьта вIаьнгIойлаьца лиьрхьаьнгII Гончаренко «Сорина» яьрзо лаьттаьнна Гончаренко «Домодедовец» яьрзо еллер. Цу хана бегаьрца пирен ахьшьех «Гончаренко Иван» Хорубай-хIоьгI ца цигаьг? — уйла йоьг Иван Петрович коьгIоргаьн даттачо горохеттачо-ца корах яра а хьежаш.

Вовкала терроан мелаш йина ер. Вела доттагI сийна тIаьнгIар ца. Хоза хеташ дуьйцу цу ваьхьаьнг:

— Вакъаьл, танкоан колоннера вIаьнгIаьнгIаьрца хьаьчаьнца ваьнгII хьо. Гончаренко Кузьма Павлович, сон, Украиналера кхоьнгIар Чуфаков Федор Васильевичаьнг. Вакъаьл тха дийцаьнгII тIехьаьлгIар горохеттачийн хьоьнгII ялнийсьа хьаьнгII ялнийсьа ялсе дуьйца а вижнеттачийн шоай рукьках